

Писанкарство в сучасній культурі українців

Анотація. У статті розкрито особливості українського писанкарства на сучасному етапі. Проаналізовано зміни у традиційному декорі писанок та інноваційні прийоми у писанкарстві. Зазначено, що тяглість традицій має позитивний вплив на етнічну ідентичність, зміцнює комунікативні зв'язки між поколіннями, сприяє передачі життєвого досвіду. У статті розглянуто, проаналізовано матеріали мистецтвознавства, фольклористики та етнології України пов'язані з діяльністю зі збору інформації про писанки за допомогою, формування колекції та її опрацювання. Основу становлять загально-наукові принципи і методи дослідження. Проведено класифікацію творів за технікою виконання. Описано технологію виготовлення, колористичну гаму, орнаментальні мотиви. Надається пояснення символів і знаків, зображених на писанках. Виявлено, що писанки досліджених теренів споріднені з аналогічними творами інших регіонів, що проявилось у символіці й орнаментиці, виявляючи при цьому характерні локальні відмінності.

Ключові слова; писанка, дослідження, традиції, сучасність, дряпанка, мальованка.

Abstract. The conception of the painted Easter eggs is shown in the article; the authors are determine the questions of the present interest of the education of the live to the motherland and national traditions; in the article are examined historical aspects appearance and development of the painted Easter eggs in the Ukraine; pay a lot of attention to special aspects of the painted Easter eggs in the different regions of the Ukraine; the periods of the develop of the painted Easter eggs in the Ukraine are marked; the books witch were devoted to painted Easter eggs as national decoration art were investigated.

Keywords: pysanka (decorated with different patterns and colours egg), traditions, modernity, driapanka (scratched egg), maliovanka (painted egg), investigation.

Постановка наукової проблеми. Нині, коли цивілізований світ переживає процес тотальної глобалізації, грубого й безцеремонного змішування регіональних і національних культур, важливо знати про реальний стан народного мистецтва в Україні, про його своєрідність і багатство. Саме тому є своєчасною тема, що спрямована на висвітлення надбань національного народного мистецтва, а зрештою – на утвердження української культури і мистецтва. Тому на часі постає завдання глибше пізнання декоративної творчості рідного краю. Дослідження народного писанкарства Опілля та бойківського Підгір'я також є актуальним з огляду на те, що писанкарство заявленої території найменше вивчене порівняно із сусідніми Гуцульщиною, Покуттям і Поділлям, і вивчення цієї проблеми дає можливість заповнити прогалину в історії українського народного декоративно-прикладного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій вказує на те, що мистецтво писанкарства набуває свого розквіту у синтезі народних традицій та проблем сучасності. Зокрема, писанкарство використовують у арт-терапії, оскільки кожна писанка унікальна, і її декор відображає не тільки глибинні традиції народу, а й індивідуальність майстра.

Так, Ю. Дикуха зазначає: «Використання писанкарства в сучасній естетотерапії створює етнокультурну основу для розвитку духовності людини, незважаючи на її вік та стать. Писанки – це важлива складова української культури та народних традицій, яка формує почуття належності до свого народу, його традицій, мистецтва, історії. У дітей виготовлення писанок розвиває не лише художню творчість, а й увагу, пам'ять, естетичні смаки, формує шанобливе ставлення до праці, народних ремесел, вчить пишатися етнонаціональними традиціями. Під час спільного написання писанок різними поколіннями налагоджуються комунікативні та духовні зв'язки між генераціями, відбувається обмін життєвим досвідом, думками й почуттями».

Талановитим майстром-писанкарем, який експериментував з природними барвниками, був Тарас Городецький (1964-2006 рр.). У листі до Сашка Опарія, наведеного Вірою Манько у книзі «Світ у писанках Тараса Городецького», він пише: «А взагалі з натуральних барвників виходять гарні писанки, але дорогі – бо трави треба багато. І ніхто їх не оцінить. Зате такі писанки не бояться води і не вигорають». Тобто знання властивостей традиційних та сучасних барвників дає змогу розрізняти, як виглядає природний барвник на шкаралупі, а як – його хімічний аналог. Звичайно, сучасні фарби полегшили роботу майстрів зі створення писанок, зокрема, збільшилась і кольорова гама, що сприяє створенню нових шедеврів. Також Тарас Городецький одним з перших почав експериментувати з давньою технікою «травлення кислотою». Так, є писанки, виготовлені у техніці

травлення з використанням фарб, а для окремих зразків залишено природний колір шкаралупи яйця. Нюанси кольору, що досягаються при виконанні декору яйця, роблять зображення вишуканим.

Також Тарас Городецький одним з перших почав експериментувати з давньою технікою «травлення кислотою». Так, є писанки, виготовлені у техніці травлення з використанням фарб, а для окремих зразків залишено природний колір шкаралупи яйця. Нюанси кольору, що досягаються при виконанні декору яйця, роблять зображення вишуканим. Новітні матеріали та технології значно розширюють використання традиційного писанкарства, надають йому нових форм та образів. Так, у 2016 р. компанією «Люм'єр» було представлено величезну світлодіодну писанку (рис. 1). Її розмір – 6 м заввишки та 4,5 м у діаметрі – неабияк вразив глядачів. Загалом було використано 18400 світлодіодів. Для створення візерунків застосовано гірлянди «String Light» і мотузки «Ropelight». Оскільки у виготовленні конструкції застосовано низьковольтні гірлянди потужністю у 24 Вт, така писанка вважається безпечною для оточуючих і може встановлюватись у зоні доступу людей.

Рис. 1. Писанка. Компанія «Люм'єр». Світлодіоди. 2013. 6х4,5 м. Чорноморськ, Україна

Рис. 2. Шумин Ігор. Музей писанки в Коломиї, 2000. 13,5х10 м. Коломия, Україна

Рис. 3. Мась Оксана. Погляд у вічність. 2010. Мозаїка з писанок (15000 яєць). 7×7 м.
Софія Київська, Київ, Україна

Мета статті – визначення історії розвитку писанкарства у дослідженнях сучасних педагогів.

Виклад основного матеріалу. Наша країна змінюється стрімкими темпами. Змінюється життя людей та суспільства загалом, ставлення до власної культури, зокрема зростає зацікавленість народними традиціями. Так, невід’ємною складовою культурної спадщини нашого народу є традиція писанкарства. Найдавніший зразок декорованого яйця, знайденого на території України, археологи датують X ст. Дослідження етнографів, археологів свідчать про те, що розписування, фарбування, декорування яєць були дуже поширені на теренах України. Без традиційної писанки важко собі уявити свято Великодня в нашій країні. Серед різноманітних традиційних технік декорування яєць найбільш поширеними є такі: крапанка – нанесення воскових плям за допомогою свічки на кожний колір перед використанням іншого, при цьому яйце фарбується природними або штучними барвниками; писанка – нанесення традиційних орнаментальних символів та їх поєднань воском за допомогою писачка на шкаралупу яйця та поступове фарбування шляхом перекриття кольорів від більш світлого до темного; шкрябанка (дряпанка) – продряпування голкою зображення на пофарбованому в один колір яйці; для підсилення яскравості зображення шкаралупа яйця фарбується у більш темні кольори; мальованка – нанесення фарбою за допомогою пензлика на поверхню яйця різноманітних розписів. Традиційно для фарбування використовували відвари з природних матеріалів. Як зазначає М. Кириченко, «фарбувалися писанки рослинними фарбами (навари лушпиння цибулі, листя, різноманітного коріння, кори дерев, зокрема дуба), органічними речовинами тваринного походження».

Велике значення у вихованні мають обряди і ритуали, – це сукупність установлених народом упродовж років дій, пов’язаних з виконання побутових і релігійних традицій або настанов. У цих формах, особливо обрядах, втілені дії, помисли та почуття попередніх поколінь, викликані в них реалізацією суспільних відносин і необхідні для нормального їх функціонування. Яйце існувало у повір’ях і побуті багатьох народів як символ сонця, яке займало перше місце в дохристиянських культах. Шанування яйця було зумовлене уявленнями про весняне відродження творчих сил природи. У стародавніх народів були поширені оповіді про яйце як джерело життя і всесвіту. Щорічно створювалися писанки з символами, розмаїтість яких відбиває регіональні особливості кожного району. Однак деякі мотиви розповсюджені по всій Україні. Найпоширеніші образотворчі елементи дозволяють класифікувати різноманітні орнаментальні мотиви писанок у такі групи: символи сонця – джерело світла, тепла й життя, чоловіча енергія; символ води (безконечники) – вода, жіноча енергія; символи рослин – щорічне відродження рослинності та її родючість; символ тварин – здоров’я й життя, давній символ життя та смерті; геометричні символи – прагнення до кращого життя; релігійні мотиви (церква) – земний образ космосу. При поділі яйця утворюються поля різної форми і величини. Вони становлять основу для розміщення елементів орнаменту. Техніка розписування досить складна і вимагає чіткої послідовності. Рослини, квіти, птахи, тварини, хрести, споруди, побут мешканців Карпат, процеси праці, відпочинку – все це знаходить своє відображення на писанках і є першоосновою, що дає матеріал для орнаментальних прикрас. Ми, як і наші давні предки, радіємо першим весняним листочкам, зачудовано слухаємо спів жайворонка,

милуємося плином ріки. Щоб висловити вічне, наші предки створили символи.

Висновки. Таким чином, аналіз літературних джерел, публікацій у педагогічній періодичній пресі та вивчення педагогічного досвіду доводить, що писанкарство є видом декоративно-прикладного мистецтва, який походить із сивої давнини й має цікаву для сучасних людей історію виникнення, становлення та розвитку. Аналіз використаної літератури показав нам, що писанкарство у своєму розвитку приходить декілька етапів відтворення, дослідження яких припадає на ХХ століття. Історичний аспект писанкарства найцікавіше та найпопулярніше розглядається в наші дні – у період розвиненого інформаційного суспільства, коли особливої уваги приділяється вихованню всебічно розвинутої, активної особистості.

Список використаних джерел:

1. Zuziak Tatyana, Marushchak Oksana. Formation of artistic-aesthetic competence means of decorative and consumer art: content and structure of phenomenon. *Development of modern science: the experience of European countries and prospects for Ukraine: monograph / edited by authors.* Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2019. P. 17-40.
2. Декоративно-ужиткове мистецтво. Словник. Т. 2. / Я.П. Запаско, І.В. Голод, В.І. Білик, Я.О. Кравченко, С.П. Лупій, В.Ф. Любченко, І.П. Мельник, О.О. Чарновський, Р.Т. Шмагало. Л.: Афіша, 2000. 400 с.
3. Дикуха Ю.О. Українське писанкарство і сучасна естетотерапія. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія.* К., 2013. № 1. С. 54-59.
4. Зузяк Т.П., Марущак О.В., Шинін О.С., Савлук В.М. Інтегративна природа декоративно-ужиткового мистецтва як чинник збереження художніх традицій народних ремесел і промислів. *Perspectives of world science and education: abstracts of the 3rd International scientific and practical conference.* CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2019. Pp. 172-180. URL: <http://sci-conf.com.ua> (дата звернення: 18.10.2020 р.).
5. Кириченко М.А. Український народний декоративний розпис: навч. посіб. К.: Знання-Прес, 2006. 228 с.
6. Манько В. Світ у писанках Тараса Городецького. Л.: Свічадо, 2009. 128 с.
7. Марущак О.В., Зузяк Т.П. Зміст поняття художньо-естетичної компетентності педагога в галузі декоративно-ужиткового мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми:* зб. наук. пр. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2019. Вип. 53. С. 185-189.
8. Селівачов М.Р. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія). К.: Редакція вісника «Ант», 2005. 400 с.
9. Скуратівський В. Пише писанки бабуня, пише мама, пишу я. К.: Діор, 1993. 48 с.
10. Українські писанки: альбом / авт.-упоряд. Е.В. Біняшевський. К.: Мистецтво, 1968. 94 с.